

**DEVLETLER HUSUSİ HUKUKUNDA BAĞLAMA
KAİDELERİNİN TESPİTİNDE UYGULANAN
YENİ BİR METOD**

Doç. Dr. Aysel ÇELİKEL

PLÂN :

Giriş

I — Kanunlar İhtilâfı kaidelerinin tayininde Klasik görüşler.

II — Kanunlar İhtilâfı kaidelerinin hukuki münasebetin en sıkı şekilde irtibat halinde olduğu kanunun tatbiki sureti ile tayini.

1 — Klâsik görüşün leh ve aleyhindeki deliller.

2 — Yeni görüşün getirdiği yenilik ve hususiyetleri.

Giriş :

Bir hukuki münasebet yabancılik unsurunu ihtiva ettiği zaman, hakimin neticelendirmek zorunda olduğu iki ana mesele vardır. Bunlar yetkili mahkeme ve yetkili kanunun tayinidir. Bu çalışma, yetkili kanunun nasıl ve hangi şartlar altında tayin ve tesbit edildiği veya edilmesi gerektiği meselesine hasredilmiştir. Yetkili kanunun seçimi, kanunlar ihtilâfının ilk nazariyelerindenberi, müelilflerin üzerinde çalıştığı başlıca konu olmuştur. Kanunlar ihtilâfı kaidelerinin tespitinde, statücülerden hemen hemen zamanımıza kadar tatbik edilen ve doktrin tarafından da desteklenen, klasik diyebileceğimiz metodun yanında, son zamanlarda, Alman, İtalyan ve bilhassa İngiliz ve Amerikan hukukunda doktrinde müdafaa edilen ve Amerika'nın bazı devletlerinde mahkemelerce tatbik edilen yeni

bir görüş ve metod ortaya çıkmıştır. Bu yeni görüş, belirli kategorideki hukuki fiil ve muamelelere, belirli kanunlar ihtilâfı kaidelerinin uygulanması şeklindeki klâsik kanunlar ihtilâfı kaidelerini red eder (1), ve ihtiyaçların yeni bazı kaidelerin keşfedilmesini zaruret haline getirdiğini, ihtilâfların bu yeni görüş ve anlayışla çözülmesi gerektiğini kabul eder. Görüşü müdafaa eden müellifler esas olarak, klâsik kanunlar ihtilâfı kaidelerinin kabul ettiği, vasıflandırma, atıf, amme intizamı, ön mesele gibi nazari esasların da mevcudiyetine lüzum kalmadığını kabul etmektedirler. Yetkili kanunun seçimi konusuna büyük bir yenilik getiren ve bu konuda bir ihtilâf yaratabilecek mahiyette olan görüşler öz olarak, ihtilâflara değişmeyen muayyen bir kaidenin tatbiki yerine her hukuki münasebetin mahiyetine göre ve münasebetin muhtelif devletlerle olan irtibat noktalarının gruplaşmasına göre ve bazı esaslar dahilinde (2) münasebetin tâbi olduğu kanunun tesbitini kabul etmektedir.

I — Kanunlar ihtilâfı kaidelerinin tesbitinde klâsik görüşler:

Statü nazariyelerinden beri, yabancılık unsuru taşıyan bir ihtilâfta, yabancı kanunun tatbikinin şartları münakaşa edilen en esaslı konulardan biri olmuştur. Bu mesele, diğer bir meselenin de çözülme gereğini birlikte getirmiştir. Bu da, yabancı kanunun hangi sebeplerle tatbik edileceğidir. Hollanda statücüleri Paul ve Johannes Voet ve Ulrich Huber yabancı kanunun yalnız bir nezaket ve dostluk gereği tatbik edildiğini kabul etmişlerdir, (3) Comity nazariyesine göre bir devlete yabancı kanunun tatbikini gerektiren hiç bir hukuki esas yoktur. Devlet yabancı kanunu kendi menfaati gerektirdiği için veya bir nezaket sebebi ile tatbik eder. Her devlet kendi kanunlar ihtilâfı kaidelerini dilediği gibi tanzim eder. Bu tayinde tam olarak bir lutuf ve müsamahanın hakim olduğu da iddia edilemez, aynı zamanda bir dostluğun neticesi olarak diğer devletlerin de kendi vatan

(1) «Bu gün yeni tecrübelerle klasik kanunlar ihtilâfı kaidelerinin yanlış olduğu anlaşılmıştır... «Reese, Recueil des Cours 1964 I s. 329.

(2) Currie, bu hususta bir kanunun yapılmasında devletin güttüğü menfaat «Governmental interest» in nazara alınmasını kabul eder. Bkz. aşağıda II, 2.

(3) Bkz. Sevig Mr. ve Sevig VR: Devletler Hususi Hukuku 1962 S. 30. Berki; Kanun İhtilâfları 1966 II, s. 22 vd., Wollf; private International Law. 1950, s. 14, 27; Schmitthoff; The English Conflict of Laws, 1954. 22-23.

daşlarına aynı muameleyi göstereceği prensibi de hakimdir (4). Görüş yabancı kanunun tatbikini, bir esasa dayandırmak isterken yabancı kanunun hangi hallerde tatbik edileceği meselesini açık bırakmıştır.

Doktrinin Hollanda'da doğması ve gelişmesinde esas olarak, o devirde Hollanda'nın müstakil bir devlet olma çabaları sebebi ile hükümler haklarına çok ehemmiyet vermesi ve o devirde hızla gelişmeğe başlayan Hollanda dış ticaretinin korunması gösterilebilir (5) doktrin Hollanda'dan İngiltere ve Amerika'ya yayılmış, Amerika'da bilhassa Story tarafından geliştirilmiştir. Görüş bu gün müdafaa edilmemektedir.

Comity nazariyesinden sonra, İngiliz ve Amerikan doktrin ve tatbikatında yabancı kanunun tatbiki sebebi müktesep haklar (vested rights) doktrini ile izah edilmiştir. Bilhassa Dicey, tarafından müdafaa edilmiş, hakim Holmes ve kanunlar ihtilâfı hakkındaki Restatement tarafından da benimsenmiştir (6). Vested right görüşüne göre, yabancı bir kanuna göre bir hakkın doğmuş olması ve bu hakkın müktesep hak olarak tanınması zarureti, o yabancı kanunun tatbik sebebidir. Bir hak muayyen bir kanuna tabi olarak doğunca, o memlekette o kanuna göre doğmuş olan müktesep hakkında tanınması lâzımdır. Şu halde yabancı kanun o kanuna göre bir müktesep hakkın tanınması sebebi ile tatbik edilmektedir. Aslında yabancı kanun tatbik edilmemekte, o kanuna göre yaratılmış olan hakka bir hukuki himaye bahşedilmektedir. Bu görüş de münhasıran yabancı kanunun tatbik sebebini araştırmış ve bu kanunun hangi hallerde tatbik edileceği noktasını ihmal etmiştir.

Bu hususta ileri sürülen diğer bir görüş, Cook'un mahalli kanun «Local Law» teorisidir (7). Bu görüşe göre hakikatte yabancı kanun

(4) Comity nazariyesi, yabancı mahkeme kararlarının tanınma ve tenfizinin hukuki sebebi olarak da gösterilmiştir. Bkz. Çelikel, Ahkâmı şahsiye konusundaki yabancı mahkeme kararlarının tanınması, 1963 İst. s. 28-30.

(5) Bkz. Kegel, Recueil des Cours, 1961 I, s. 104 vd.

(6) Dicey, Dicey's Conflict of Laws, by J. H. C. Morris, 7 the ed. London, 1958 s. 9 vd. Yüksek mahkeme hakimi Holmes de verdiği bazı kararlarda doktrini benimsemiş ve tatbik etmiştir. Stater V. Bexican National R. Co. 194, U.S. 120, 126 (1904), Schmitthoff, s. 14, 35 vd.

(7) Cook, the Logical Bases of the conflict of laws 1949 s. 20-21.

tatbik edilmemektedir. Mahkeme, tatbiki gereken yabancı kanuna uygun model bir kanun yaratmakta ve onu tatbik etmektedir. Diğer bir ifade ile tatbik ettiği hukuk hakikatte kendi hukukunda yabancı kanuna uygun şekilde yarattığı hukuktur. Bu görüş, mahkeme kararlarının hukuken hemen hemen tek kaynağı olduğu İngiliz ve Amerikan hukuk sisteminde bir değeri haiz olsa bile Kara Avrupası hukuku bakımından hiçbir esasa istinat etmemektedir.

Belirli hukuki fiil ve muamelelere belirli kanunlar ihtilâfı kaidelerinin tatbiki, ihtilâfların kategorilere ayrılmasını diğer bir ifade ile hukuki münasebetlerin mahiyetlerinin tespiti demek olan vasıflandırmayı gerekli kılmaktadır. Hukuki fiil ve muamelelerin vasıflandırılmasının muhtelif hukuk sistemlerinde farklı olması, vasıflandırmayı kanunlar ihtilâfının önemli kaidelerinden biri haline getirmiştir. Zira yukarda da belirtildiği gibi vasıflandırma klâsik kanunlar ihtilâfı kaidelerinin tatbikinde uygun bağlama kaidesinin tayinini temin etmektedir. Meselâ «Akitlerin hükümlerinden doğan ihtilâflara akdin inikat yeri kanunu tatbik edilir» şeklindeki kaide ilk olarak münasebetin akit olarak tavsifi ikinci olarak inikat yerinden ve anlaşıldığının tayinini gerektirir. Şu halde vasıflandırmada bahis konusu fiil ve muamelenin nitelendirilmesinden sonra olay ile ilgili görülen bağlama noktasının da nitelendirilmesi söz konusudur.

Mahkemeler Lex fori'nin tatbikini daha geniş bir ifade ile kendi menfaatlerine uygun olan kanunun tatbikini temin edebilmek için, ihtilâfları değişik şekilde tavsif etmek yoluna gitmişlerdir. Meselâ Massachusetts mahkemesi menkul mülkiyetinin intikalinden doğan bir ihtilâfta akdin inikat yeri olan Massachusetts kanununu tatbik edebilmek için ihtilâfı akdi yönden incelemiş ve akdin orada inikat etmesi sebebi ile Massachusetts kanununu tatbik etmiştir.

Aşağıdaki kısımda izah edeceğimiz üzere yeni görüşler, tatbik edilecek kanunun tespitinde hukuki münasebetlerin mahiyetine birinci derecede ehemmiyet vermediği ve başka esaslardan hareket ettiği için, vasıflandırma bu teoriye göre ehemmiyetini kaybetmiştir.

Eski ehemmiyetini kaybeden diğer bir nazari kaide de atıftır. Bilindiği gibi atıf, muayyen bir devletin kanunlar ihtilâf kaidelerine göre yetkili olan kanunun aynı mesele hakkında diğer bir devletin kanunun yetkisini kabul etmesi yani oraya yollamasıdır. Yeni görüşler kanunlar ihtilâfı kaidelerini red ettiği ve kanunun seçimi meselesini başka esaslara dayandırdığı için yapılan yollama birinci derecede yani Lex Fori'ye yapılırsa dahi bir kıymeti yoktur. Bir hadisede

Lex Fori'nin tatbikini gerektiren haklı sebepler var olduğu takdirde atıf yoluna gitmeğe lüzum yoktur.

Amme intizamı da aynı şekilde Lex Fori'nin tatbikini temin eden bir silâh olarak kabul edilmekte, Lex Fori bağlama kaidelerinin daha ziyade toplandığı bir yer olduğu takdirde, amme intizamı istisnasına sığınmadan tatbik edilecek kanun olacaktır.

Yukarıda temas ettiğimiz nazari kaideden başka ön mesele şeklinde ifade edilen bir esasın da mevcudiyetine lüzum kalmadığı Currie tarafından ifade edilmektedir (8).

II — Kanunlar ihtilâfı kaidelerinin hukukî münasebetin en sıkı şekilde irtibat halinde olduğu kanunun tatbiki sureti ile tayini: (The Law of the state with which the legal relation has the most significant relation).

1 — Klâsik görüşün leh ve aleyhindeki deliller :

Kanunlar ihtilâfı kaidelerinin konulmasında hakim olan prensipler esas olarak, hukuki muamelelerde emniyetin temini, kaidenin önceden taraflarca bilinmesi, verilen kararın tarafların muameleye girişirken o muameleden bekledikleri neticeye uygun olmasıdır. Taraflar bir muameleye girişirken o muameleden bekledikleri neticenin tahakkuk edeceğinden emin olmalıdırlar. Tatbik edilen kanunlar ihtilâfı kaidesi hadise ile en sıkı şekilde ilgisi olan devletin kanunu olmalıdır ki, kaidenin konulmasındaki gaye tahakkuk etmiş olsun.

Gösterici mahiyetteki kanunlar ihtilâfı kaideleri ve muamelenin taraflarca önceden bilinen kaidelere tabi olması hukuki muamelelerde emniyeti tahakkuk ettirmektedir. Bu sistemde taraflar muameleye girişirken hangi hukuk kaidesine tabi olacaklarını önceden tahmin edebilmektedirler.

Buna mukabil hukuki fiil ve muamelelerin doğuş ve oluşlarının birbirinden tamamen farklı olması nedeni, hadiselerin hususiyetlerini nazara almadan tek, değişmeyen muayyen bir kaideye bağlanmanın adil, pratik ve tarafların o muameleden bekledikleri neticeye uygun olacağını şüpheli kılmaktadır. Kati ve değişmeyen ve hakime belirli esaslar içinde takdir hakkı vermeyen bir tatbikatın mahsurları, her hadisenin hususiyetlerine göre muayyen prensipler içinde değişebilen bir esas karşısında daha çok ortaya çıkmaktadır. Meselâ haksız

(8) Currie, 28 Law and contemporary problems 1963 s. 756.

fiillere haksız fiilin ika yeri kanunu «Lex loci delicti» tatbik edileceği şeklindeki kaideyi, İtalya'da birbirine karşı haksız fiil ika eden 2 Türkün Türk mahkemesinde görülen tazminat davasına tatbik etmek acaba tatminkâr olacak mıdır? Dava Türkiye'de görülmekte taraflar Türk vatandaşıdır. Davanın İtalya ile ilgisi olayın orada doğmuş olmasından ibarettir. Bu tür ihtilâflarda Lex Loci delictinin değişmez bir şekilde tatbikinin doğuracağı mahzurların, akitler ve aynı haklardan doğacak ihtilâflar bakımından da bahis konusu olması müelliflerce yeni bazı esasların aranmasına yol açmıştır.

2 — Yeni görüşün getirdiği yenilik ve hususiyetleri :

Yukarıda (1) de klâsik tatbikatın lehinde söylenebilecek hususlar yeni görüşün aleyhinde olan hususları, aleyhinde söylenebilecek olanlar ise lehine olan hususları teşkil etmektedir denilebilir. Görüş muhteva ve şumulü bakımından, müelliflerce muhtelif şekillerde izah edilmektedir. Görüş kısaca, klâsik kanunlar ihtilâfı kaidelerini red edip, yerine her hadisenin mahiyetine, oluş tarzına ve ihtiyaçlara göre değişebilen bazı devletler hususi hukuku prensipleri dahilinde bağlama noktalarının daha ziyade gruplaşmasına göre ve Lex Fori'nin bu gruplaşan bağlama noktaları ile ilgisini göz önüne alarak karar verebilmek şeklinde özetlenebilir. Görüşe göre, önceden tayin edilmiş kanunlar ihtilâfı kaideleri yoktur, hadisenin hususiyetine göre irtibat halinde bulunduğu devlet, taraflar ve Lex Fori ile olan ilgisine göre değişebilen kararlar vardır. Yabancılık unsuru taşıyan bir davada yetkili olan kanun muamelenin en fazla irtibat halinde bulunduğu devletin (The law of the state with which the legal relation has the most real connection) kanunudur.

Görüşün, hukuk kaidelerinde katiyet, muayyeniyet ve emniyeti ortadan kaldırdığı iddia edilen mahzuruna karşı, müdafaa edilen üstün yönü, ihtiyaçlara en iyi şekilde cevap vermesi ile adaletin daha isabetli şekilde tahakkukunu temin etmiş olmasıdır. Çünkü görüş hadiselerin hususiyetlerini nazara alarak hadise ile en fazla bağılılığı olan kanuna üstünlük tanımaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi belirli münasebetlere daima değişmeyen belirli bir kaidenin tatbiki şeklindeki görüşün lehinde söylenenler haklı olmakla beraber, tatbiki her zaman en iyi neticeyi vermemektedir. Meselâ, A, B ye İran'da bulunan bir halıyı mülkiyeti muhafaza kaydı ile satsa ve halı anlaşmaya uygun olarak Türkiye'ye getirilip kullanılırken, taksitle-

rin muntazam ödememesi sebebi ile A tarafından geri istense mülkiyetin intikal edip etmediği konusunda çıkan ihtilâfta, Türk hakimi, hadise ile ilgili olan kanunlardan, muamele anında malın bulunduğu yer kanunu olan İran kanunu mu? yoksa akdin yapıldığı ve halının bilfiil kullanıldığı ve aynı zamanda hakimin kanunu olan Türk kanunu mu tatbik edilecektir? İran kanununun hususiyeti akit anında halının tesadüfen bulunduğu yer - Lex Rei Sitae - olmaktan ileri gidememektedir. Buna mukabil ihtilâf ile ilgili bütün bağlama noktaları Lex Fori yani Türk Kanunu ile dir. Hadisede Lex Rei Sitae olmak sıfatı ile İran kanunu, menkulun devamlı olarak kullandığı yer olan, Lex Fori'nin tatbikine mani olabilecek nitelikte midir? Kabul edilen Lex Rei Sitae kuralı sebebi ile İran kanununun tatbiki adil, pratik, tarafların tatmin edecek bir netice verecek midir? Aynı şekilde bir Türk İsviçre'de diğer bir Türk vatandaşına araba ile çarparak ağır yaralasa, davacının Türk mahkemesinde, Türkiye'de bulunan davalı aleyhine açtığı haksız fiilden doğan tazminat davasına, kabul edilmiş olan Lex Loci Delicti kuralı sebebi ile İsviçre kanununun tatbiki gerekecektir. Bu kuralı değişmez ve kati şekilde tatbiki, 2 Türk arasında vuku bulan ve Türk mahkemesinde görülen davada bu kaidenin konulmasında güdülen gayeleri tahakkuk ettirmiş olacak mıdır? Verdiğimiz iki misalde de İran ve İsviçre kanunlarının sırf evvelce kabul edilmiş olan kurallar gereğince tatbik etmek adil bir neticenin elde edilmesine engel olacaktır. Çünkü İran ve İsviçre kanunları ilgili hadiselerde uygun bir bağlama noktası teşkil etmemektedir. Yeni görüşler muamele veya hadiseyi fiilen vukubulma yeri, ifa yeri, tarafların taabiyeti, Lex Fori ile ilgisi gibi muhtelif unsurlar bakımından ele almakta ilgili unsurlardan hangisi veya han-

(9) Currie, Selected Asseys on the Conflict of Laws, 1963; Ehrenzweig, The Conflict of laws, 1966; Ehrenzweig, A. Counter revolution from Beale to Cavers, Harvard Law Review 1966 no. 2. Cavers; The conditional Sellers remedies and the choice of Law Process, 35 Newyork University Law Review, 1960; Cavers, Comments on Bobcock case 63, Columbia Law Review; Reese, The Everchanging rules of choice of Law, Nederlands Tijdschrift voor internationaal Recht, 1962; Reese, Choice of Applicable Law 1952, 52 Columbia Law Review 1959; Reese, The Majos Areas of choice of Law, Recueil des Cours 1964 I, Reese; Cases and Materials on the Conflict of laws, 1964; Kegel; Crisis in Conflict of Laws, Recueil des Cours 1964 I, Traynor; Is this conflict neally necessary? Texas Law Review 1959 s. 657.

gilerinin muamele veya ihtilâfın bünyesine daha ziyade ilişkin olduğu tesbit edilmekte, Lex Fori'nin ilgili bağlama noktalarından bir veya birkaçı ile birleşmesi adı geçen kanunun tatbiki için kâfi bir sebep olmaktadır.

Muamelenin veya hadisenin en sıkı ve hakiki şekilde bağlı bulunduğu devletin tespiti nasıl yapılabilir. Bu hususta Currie, Ehrenzweig Cavers, Reese, Traynor, Kegel Wengler, Quadri vs. gibi muhtelif müelliflerin görüşün tatbik tarzı hakkında görüşleri farklıdır (9).

Currie hemen hemen Ehrenzweig ile birlikte menfaatler esası diyebileceğimiz bir esası en ileri şekli ile tatbik etmektedirler. Onlara göre, her devlet kendi kanunlarını muayyen bir siyasetin ve gayenin tahakkuku için vaz eder. Devletlerin yabancılık unsuru taşıyan davalarda kendi milli kanunlarının tatbiki vasıtası ile realize edebildikleri muayyen siyasetler şeklinde ifade edilebilen, devlete ait menfaatlerin tahakkuku esastır. Devletler yabancı veya yerli kanunların tatbikinde bu gayelerin tahakkukunu esas alırlar. Bu gaye ve siyaset sosyal, ekonomik veya idari olabilir (10) Currie'ye göre devletin esas vazifesi bu siyaseti keşfetmek ve tefsir etmektir. Her devletin bu siyasetin tahakkukunda bir menfaati vardır (11). Bu menfaat «Governmental Interest» dir. Devletin ilgili kanunu tatbikteki menfaatinin meşru ve makul olması gerektiğinde şüphe yoktur. Hakimin önüne gelen bir hadisede 2 görevi vardır. Birincisi belirli bir kuralın vazında güdülen gayelerin neler olduğunu tesbit etmek ikinci olarak da devletin bu siyasetin tatbikinde meşru ve makul bir menfaatinin olup olmadığını araştırmaktır. Hadise ile ilgili olan kanunların tatbikinde devletlerin yukarıda izah ettiğimiz menfaatlerinin bulunup bulunmamasına göre yetkili kanunun seçimi yapılacaktır.

Kanunların hangi gayelerle konuldukları ve devlete ait hangi menfaatleri gözettikleri ekseriya açık değildir. Bu, uzun bir araştırma neticesinde araştırılacaktır (12). Bu bir tefsir işidir. Bir kanunun

(10) Currie, Selected asseys on the conflict of laws 1963, Currie 28 Law and contemporary problems 1963, s. 761 vd; Currie, notes on methods and objectiones in the conflict of laws, Duke Laws Journal 1959, s. 171.

(11) Currie, notes on methods and objectiones in the Conflict or laws, Duke Law Journal 1959 s. 171.

(12) Bizzat Currie de bu işin uzun bir çalışma neticesi anlaşılacağını kabul etmektedir. Law and Cont 297-307 bkz. Kegel a.g.e.s. 114 vd.

yabancılık unsuru taşıyan davalarda da uygulanmak üzere çıkarılmış olduğu anlaşılmış ve devletin o kanunu tatbikte bir menfaatinin de bulunduğu tesbit edilmişse (13) (bu menfaatin başka menfaatlerle çatışmadığı kabul edilmektedir) ilgili kanun tatbik edilir. Müellifler bu düşünce tarzı ile gösterici mahiyette kanunlar ihtilâfı kaidelerinin bulunmadığını ve maddi devletler hususi hukuku kaidelerinin tatbik edildiğini kabul ettiklerini açıklamaktadırlar.

Bir devletin kendi kanunlarını tatbikte evvelce öngörülmuş olan bir menfaati olabilir veya olmayabilir. Meselâ kendi vatandaşlarından hiçbiri hadise ile ilgili değilse menfaati olmayabilir veya kendi vatandaşları ilgili olduğu halde kanunları vatandaşları himaye gayesini gütmüyorsa gene menfaati yoktur (3). Meselâ haksız fiilden doğan tazminat davasında tazminat müteveffanın mallarından değil, fakat mirasçılarında talep edilebiliyorsa Lex Forinin - hadise kendi vatandaşları ile ilgili olduğu halde - tatbikinde o devletin bir menfaati yoktur (14).

İki devletin kendi kanunlarını kendi vatandaşlarına tatbikte menfaatleri olduğu takdirde durum ne olacaktır. Bu gibi durumlarda Currie aşağıdaki sıranın takib edilmesini teklif etmektedir (15).

1 — Mahkeme elindeki hadiseye kendi kanununu tatbikteki menfaatini arayacaktır. Devletin böyle bir menfaati olduğu takdirde diğer devletlerin aynı nevideki menfaatini nazara almadan Lex Fori yi tatbik eder.

2 — Eğer Lex Forinin tatbikinde böyle bir menfaat yoksa, yabancı devletin menfaati var sayılır ve o tatbik edilir.

3 — Hiç bir devletin menfaati yoksa, Lex Fori yardımcı kanun sıfatı ile tatbik edilir.

4 — İlgili olan iki veya daha fazla devletin menfaati bahis konusu ise ve her birinin de menfaati aynı derecede meşru ve müdafaa edilebilir ise bu halde yetkili kanun yine Lex Foridir.

Currienin görüşleri ilgili menfaatlerin ölçülmesi ve karşılaştırılmasında her halde Lex Foriye üstünlük tanınması bakımından sert

(13) Currie ibid s. 116 v.d.

(14) Currie ibid 116 vd.

(15) Currie: Celected asseys 1963 s. 183 vd, Currie notes and methods s. 178; Currie the disinterested 3 rd state 758 vd.

tenkitlere uğramıştır (16). Kegel, Currienin ifade ettiği «Governmental Interest», in daha iyi bir ifade ile siyasi ve amme menfaat şeklinde anlaşılması lâzım geldiğini belirttikten sonra, kanun vazınının ekonomi, iş hukuku siyaseti, millî savunma, milli eğitim, sağlık ve sosyal gibi esas itibariyle devletle ilgili meselelerle ilgilendiğini ve ferdi ve ailevi meselelerle özel mülkiyet meseleleri ile daha az ilgilendiğini belirtmektedir. Müellife göre, devlete ait hizmetler, hususi şahıslara ait işlere kıyasen çok daha önemlidir. Her devlet yabancılık unsuru ihtiva etsin etmesin her münasebette kendi vergi mevzuatını sosyal sigorta, döviz, vs. gibi devletin hayati önemi haiz mevzuatını tatbik eder.

Kegel yabancı kanununun tatbik edilmesinin hukuki esasını arayan bütün doktrinleri bir hata olarak kabul etmektedir. Müellife göre, *Comitas Gentium*, *Vested Rights*, *Local Law*, *Governmental Interest* ve diğer bazı İtalyan teorileri hakimiyet mefhumuna lüzumundan fazla önem vermişler, bu düşünce tarzı ile devletin menfaatleri ile hususi hukukun esasında mevcut olan adaletin araştırılması arasındaki farkı ihmal etmişlerdir. Amme hukukunu ilgilendiren konularda olduğu gibi devletin, hususi hukuk sahasında yabancı kanunun tatbikine mani olarak, kendi milli kanununu tatbikte açık bir menfaati yoktur. Devletin mahkemeleri vasıtası ile vereceği kararlarda iç hukukta veya kanunlar ihtilâfı sahasında adaleti tahakkuk ettirmek esas gayesidir. Tatbik edilecek kanunun yerli veya yabancı olmasından ziyade adaletin tahakkuku esastır. Kegel'e göre, devletler hususi hukukunda adalet, iç hukukta verilen kararlarda olduğu gibi menfaatlerin uzlaştırılmasını gerektirir. Currie'den farklı olarak bahis konusu menfaatler devletin menfaatleri olmayıp hususi şahısların menfaati veya ticari muamelelerde menfaat, hukuk nizamının menfaati, neticelerde milletlerarası yeknesaklığın temin edilmesindeki menfaattir. (17) Kegel'e göre kanunlar ihtilâfı kaideleri hususi menfaatlerin değerlendirilmesi ile izah edilebilir. Fakat aynı gaye devletin menfaatlerinin nazara alınması ile tahakkuk edemez. Hatta devlete ait menfaatlerin kanunlar ihtilâfı sahasında yeri yoktur. Currie'nin «Governmental Interest» dediği menfaatler, devletin kendi

(16) Hill, *governmental interest and the conflict of Law*, *Asreply to Currie*, *University of Chicago Law Rev.* 1960, 463; Traynor, *prof. Currie's restrained and enlightened forum*, 49 *Calif Law Rev* 1961, s. 845.

(17) Kegel a.g.e. s. 170 vd.

öz bünyesinde mevcut hayati menfaatleridir. Buna mukabil kanunlar ihtilâfında menfaatler hususidir ve gaye fertler arasındaki adaletin tahakkukudur.

Kegel'e göre, Currie'nin doktrini, getirdiği yenilik (18) ve isabetli buluşlarına rağmen bulutlu, gayrimuayyen, açıklıktan mahrumdur (19). Müellife göre Currie menfaatlerin nazara alınmasındaki kıstasın meşru ve makul olmasını belirtip, fakat bu tahdidin şümulü, mahiyeti ve tefsir tarzı hakkında açıklamada bulunmamakla en önemli noktayı açık bırakmaktadır (20).

Hukuki fiil veya muamelenin en sıkı şekilde münasebette bulunduğu kanuna üstünlük tanıyan yeni görüş Amerikan hukuk tatbikatında benimsenmiş bulunmaktadır. Akitler sahasında haksız fiillerde, menkul mülkiyetinin intikali ile ilgili davalarda mahkemeler görüşün getirdiği ışık altında karar vermişlerdir.

Akdin hükümlerinden doğan bir ihtilâfda New York Yüksek Mahkemesi akdin inikat yeni kanununu (21) - *Lex Loci Contractus* - tatbik etmeyerek akdin en sıkı şekilde irtibat halinde bulunduğu başka bir ifade ile irtibat noktalarının gruplaştığı yer kanununa üstünlük tanımıştır. New York Mahkemesi 1954 de verdiği ve doktrini ilk olarak tatbik ettiği *Auten V. Auten* (22) kararında eşler arasındaki ayrılık ve nafaka anlaşmasının ifa edilmemesinden doğan ihtilâfta akdin inikat ve ifa yeri New York olduğu halde, mahkeme anlaşmanın mahiyetinin de aile hukukuna ait olmasını nazara alarak hadise ile ilgili olan başka unsurlara önem vermiştir. Mahkeme, akdin İngiliz olan baba ve kocanın, yine İngiliz olan karısına karşı ödeyeceği nafaka ile ilgili olması ve karı ve çocuğun halen İngilterede mukim olması sebebi ile hadise ile mahiyeti itibarile birinci derecede ilgili olan irtibat noktalarının ağırlık merkezinin İngiltere'de toplandığını kabul ederek İngiliz kanununu tatbik etmiştir.

New York Yüksek Mahkemesi *Haag v. Barnes* (23) davasında da 1961 senesinde aynı doktrinin ışığı altında karar vermiştir. Davalı, davacı kadın ile yaptığı bir akit ile çocuğu için 300 dolarlık bir

(18) Kegel, Currie'yi takdir etmekte, fikirlerini çok ilginç bulduğunu açıkça ifade etmektedir. İbid, s. 179.

(19) İbid. s. 180.

(20) İbid s. 181.

(21) Restatement I. 1934.

(22) Court of appeals N. Y. 1954, 804 N. Y. 155.

(23) N. Y. Supreme Court 1961, 175 N. E. 2 nd 441.

nafakayı taahhüt etmiş idi. Davalı kadın Illinois de mukim olup akıt aynı yerde inikat etmiş bulunuyordu. New York davanın açıldığı yer ve kadın ile çocuğun ikametgâh yeri idi New York kanunu Illinois de imzalanmış olan anlaşmayı muteber saymamakta, amme intizamı mülahazası ile davalıya daha fazla nafaka borcunun yüklenmesini kabul etmiş bulunmakta idi. Mahkeme eldeki verilere göre hadisenin en sıkı şekilde bağlılığının Illinois ile olduğunu kabul ederek Illinois kanununu tatbik ederek akdi muteber saymıştır. Mahkeme Illinois kanununa göre muteber olan akdin New York da icra edilmesinin New York amme intizamını ihlâl etmediğini, çünkü akitte kafi miktarda bir nafakanın taahhüt edilmiş olduğunu kabul etmiştir. New York Mahkemesinin bu kararı bazı hukuk otoriteleri tarafından tenkit edilmiş, yeni prensibi bu şekilde tatbikinin hatalı olduğu belirtilmiştir (24). Ehrenzweig ve Currie New York kanununun tatbik edilmesi gerektiğini 2 devletin kanunlarını siyasetlerinin «Governmental Policy» farklı olduğunu evlilik dışı çocukların himayesi politikasının diğer kanunun tatbikine mani olduğunu beyan etmişlerdir. Currie yukarıda da belirttiğimiz gibi devlet kendi siyasetinin tahakkukunda bir menfaati olduğu zaman, yabancı devletin aynı nevden bir menfaati olsa dahi kendi kanununun tatbikini kabul eder. Bu görüş Currie'nin New York kanununun tatbikini teklif etmesine sebep olmuştur. Hakikatten akdin aile hukukuna ait bulunması, meselenin çocuğun menfaati ile babanın menfaatleri karşı karşıya getirmiştir. Akdin muteberliği her 2 devletin güttükleri siyasetlerin karşılaştırması neticesine bağlanmıştır.

American Law Intitute, Restatement 2 nda da görüşü, akitler konusunda açıkça, yaşayan hukuk kaidesi olarak tesbit etmiştir. Birinci Restatement 1934 akitlerin tabi olduğu kanun konusunda akdin inikat yeri kanunun nazara alırken ikinci Restatement bu konuda «akdin en sıkı şekilde irtibat halinde bulunduğu kanun»a yetki tanımıştır. (§ 332-1) akde ehliyet de aynı kanuna tabi kılınmıştır (25).

(24) Ehrenzweig: The bastards in conflict of laws. 29. Unuiversity of chicago Law Review 1962 s. 538. Currie, Conflict, Crisis and confusion in New York, Selected Asseys on the Conflict of Laws 1963, s. 438.

(25) § 332 - 1 — Akdin muteberiyeti akdin en sıkı şekilde münasebette bulunduğu kanuna tabidir.

2 — En sıkı münasebeti olan kanun tarafların seçtiği kanundur.

§ 332 - b — Taraflar bir kanun seçmedikleri takdirde, en sıkı münasebet aşağıdaki faktörlere göre tayin edilir.

New York Mahkemesi Babcock V. Jackson (26) davasında da bağlama noktalarının gruplaşması veya bağlama noktalarının ağırlık merkezinin bulunduğu yer kanuna (27) üstünlük tanıyan doktrini tatbik etmiştir. Hadisede New York'lu bir aile diğer bir New York'lu aileyi misafir alarak Kanada'da seyahat ederken arabanın kazaya uğraması ile misafir aileye bir haksız fiil ika etmiş ve tazminat davası New York'da ikame edilmiştir. Mahkeme klâsik kaide olan haksız fiilin ika yeri kanununu tatbik etmeyerek hadisede muhtelif bağlama noktalarının daha ziyade New York'ta toplandığını, nazara almış ve menfaatlerin karşılaştırılması esastan hareket ederek New York kanununu tatbik etmiştir. Mahkeme New York kanununun tatbiki ile adalet ve hadiseye en uygun pratik neticenin elde edildiğini kabul etmiştir. Hadisede davacı ve davalı New Yorklu ve orada mukim bulunuyordu. Ontarionun hadise ile ilgisi kazanın orada vuku bulması idi. Fiilin vuku bulma yeri kâfi bir bağlama noktası olmakla beraber 2 New Yorklu'nun New Yorkta görülen tazminat davasında aynı hususiyeti muhafaza edemiştir. Babcock V. Jackson davası menfaatler nazariyesinin en ideal şekilde tatbik edildiği karardır. New York kanunu davacıya tazminat hakkı tanıdığı halde Ontario kanunu davacıyı böyle bir hak bahsetmemekte idi. Mahkeme iki devletin kanunlarının tatbikindeki menfaatlerini tespit etmiştir. Ontario kanununun misafir ve evsahibi arasında haksız fiillerden doğacak davalarda tazminat hakkı vermeyen hükmünün Ontariolu sigorta şirketlerini korumak gayesini taşıdığını, bu siyasetin 2 New Yorklu arasında New Yorkta görül-

a — Akit yeri,

b — Akdin müzakerelerinin yapıldığı yer,

c — İfa yeri,

d — Akdin mevzuu olan şeyin bulunma yeri,

e — Tarafların ikametgâhı, taabiyeti, şirket konusu ise teşekkül yeri,

f — Akde en fazla müessir olacak yerin kanunu.

2 — İfa yeri ve akdin müzakere edildiği yer birleştiği takdirde adı geçen devlet akdin muteberiyetini tayin eder.

§ 332 . 1 — Seçilen kanun

a — Gayrimeşru vasıtalar ve bir hata sonucu seçilmişse,

b — Akdin seçilen kanun ile maddi bir ilgisi yoksa,

c — Seçilen kanun, bu seçim yapılmadığı takdirde tatbik edilecek kanunun esas siyasetine aykırı ise, tatbik edilmez.

2 — Aksi kararlaştırılmadıkça, seçim, o devletin iç hukukuna aittir.

(26) 240 N. Y. S. 2 nd, 743, 1963.

(27) Center of gravity «or» grouping of contact» doctrine.

mekte olan dava ile ilgisi olmadığını, bu itibarla Ontario kanununun tatbikini gerektiren haklı bir menfaatin bulunmadığına karar vermiştir. Karar hakkında görüşlerini açıklayan Currie (28), fiil veya muamele ile en sıkı münasebetin tespitinde bağlama noktalarının daha ziyade temerküz ettiğinin, hangi esaslar içinde tesbit edileceğinin halledilmesinin gerektiğini ve bu bağlılığın devletlerin siyaset ve menfaatleri noktasından halledilmesi gerektiğini, 2 veya daha fazla devletin menfaatleri ihtilâf halinde olduğu zaman, mahkemenin hangi devletin en sıkı bağlılığı haiz olduğunu tayin edecek bir ölçünün olmaması hadiseye Lex Forinin tatbiki neticesini doğuracağını belirtmektedir.

Bağlama noktalarının gruplaşması yolu ile sıkı münasebetin tespiti esası menkul mülkiyetinin intikalı ile ilgili bir davada da Massachusetts mahkemesince tatbik edilmiştir (29). Hadisede, davacı inşaat şirketi mülkiyeti muhfaza kaydı ile, bir Massachusetts şirketine bazı inşaat aletleri satın almıştır. Malların akit anında bulunma yeri Lex Rei Sitae - Vermont devletidir. Akit Massachusetts de inikat etmiştir. Mallar mukavele hükümlerine göre New Hampshire'de monte edilecek ve devamlı olarak kullanılacaktır. Davalı satıcı taksitlerin muntazam olarak ödenmemesi neticesinde aletleri alıp götürüyor ve 3 üncü bir şahsa satıyor. Dava alıcının satıcı aleyhine açtığı istihkak davası mahiyetinde idi. Mahkeme tamamen benzer bir hadisede 1933 de verdiği ve kendi kanununu tatbik edebilmek için, meseleyi akdi olarak vasıflandıran kararından dönerek hadisenin Vermont, Massachusetts, New Hemsire ile olan bağlantılarının tesbit etme yoluna gitmiştir. Massachusetts kanunu satıcının ikametgâhı, akdin inikat yeri ve aynı zamanda Lex Fori, Vermont kanunu akit zamanında malların bulunma yeri yani Lex Rei sitae, New Hampshire kanunu ise alıcının ikametgâhı, malların devamlı olarak bulunma yeri ve malların el konulduğu yer idi. Mahkeme aletin devamlı olarak muayyen bir yerde kullanılmasının mal ile o yer arasındaki bağlantıyı, akdin inikat yeri ve akit anında malın tesadüfen bulunduğu ve muamele ve taraflar ile hiçbir ilgisinin bulunmadığı

(28) Comments on babcock v. Jackson, A recent development in conflict of Laws, 63 Col. Law. Rev.

(29) Shanahan v. George B. Landers C. New York Court of appeals 266 F. 2 nd. 1959 Bkz. Cheatham-Griswold - Reese - Rosenberg Cases and Materials on Conflict of Laws 5 the ed. 1964 New York s. 732.

Lex Rei Sitae'ye nazaran daha sıkı bulmuştur. Klâsik metod bu hadisede Lex Rei Stae olan Vermont kanununun tatbikini gerektirmekte idi. Bu kanunun tatbiki olay ve taraflar Lex Fori ile hiçbir ilgisi olmayan bir kanunun tatbiki demek olacaktı. Mahkeme fevkalâde isabetli bir hareketle 1933 de verdiği eski kararının aksine, akdin inikat yeri ve Lex Fori olan Massachusetts kanununu nazara almamıştır. Aynı hakka ait bir kanunun çözümünde akdin tabi olduğu kanuna öncelik tanımamış, Lex Rei Sitae teşkil eden kanunu da bertaraf ettikten sonra, hadiseye daha başka ve daha uygun bağlama noktası olarak malın devamlı kullanılma yeri kanununu bulmuştur.

Yukarıdan beri izahına çalıştığımız ve klâsik kanunlar ihtilâfı kaidelerini değiştiren görüşlerin Türk hukuku bakımından değeri ne olabilir. 1330 tarihli Muvakkat kanununda tanzim edilmiş olan kanunlar ihtilâfı kaidelerinin eksik ve kifayetsiz olduğu hususunda bir tereddüt yoktur. Birçok meselelerin çözümünde açık bir kaidemiz yoktur. Bu eksikliğin bazı sahalarda temyiz mahkemesinin içtihatları ile doldurulması bu konulardaki doktrinal münakaşaların devamına engel olamamıştır (30). Bu münakaşaların gayesi en iyi, en adil, en pratik kaidenin araştırılması zaruretidir. Mevzuatınızda akitler, haksız fiiller, menkul mallardan doğan ayni problemler, ahkam şahsiyeden doğacak ihtilâflarda farklı taabiyet halinde, yetkili kanunun tayininde bir boşluk bulunmaktadır. Bu boşluğun nasıl ve ne şekilde doldurulacağı hakkında doktrinin muhtelif ihtimallerine göre bazı kaideler teklif etmek zorunda kalmıştır. Doktrinin teklif edeceği kaidelerin her hukuki ihtimali de içine almak üzere her hukuk kategorisi için kati değişmez mahiyette olması mı? yoksa mu ayyen bazı prensipler içinde hakime takdir hakkı veren bir özde mi olması daha isabetlidir?

(30) Boşanmaya uygulanacak kanun konusunda ayrı taabiyet halinde muvakkat kanunun bir hüküm ihtiva etmemesi karşısında T. 2 HD verdiği kararlardan birinde davacının Türk olması sebebi ile (14.10.1943 no. 4284) diğerinde ise evlenmenin Türkiye'de, Türk kanunlarına göre yapılmış olması sebebi ile boşanma da Türk kanunlarına tabi tutulmuştur (28.10.1950 no. 5945). Temyiz mahkemesinin taraflardan birinin Türk olması halinde Türk kanununun tatbiki hakkındaki tutumu doktrinde Sevig MR - Sevig VR Devletler Hususi Hukuku 1962 tarafından tasvip edilmekte, Uluocak, N. bağlama kaideleri 1967 ve Berki OF Devletler H. K. 1966 da tenkit edilmekte ve yerine müşterek ikametgâh kanunu teklif edilmektedir.

Kanaatimizce tesbit edilecek kaide muayyen hudutlar içinde hakime bir hareket serbestisi sağlayan bir sistem içinde olmalıdır. Çünkü belirli bir kategori ihtilâf için tesbit edilen tek belirli bir kaide muhtemel hadiseler için ihtiyaç ve menfaatlere en iyi cevap verecek bir kaide olmadığı gibi adaleti de en iyi şekilde tahakkuk ettirmekten uzak olacaktır. Akitler ifa yeri kanuna, menkullerin devri *Lex Rei Sitae* ye tabidir şeklinde dar ve sıkı şekilde tesbit edilmiş olan kaide her nevi akdi ve aynı ihtilâfta tatminkâr netice vermeyecektir. Nitekim yukarıda verdiğimiz misaller de bunu göstermiştir (31). Tatbikatta doğan ve doğacak olan ihtilâflar birbirine benzemezler. Herbirinin doğuş ve oluş tarzı birbirinden farklıdır. Her hadise değişik şartlar altında doğmakta ve gelişmektedir. Tesbit ettiğimiz kaide ihtiyaçlara en iyi şekilde uyabilecek nitelikte olmayacaktır. Birbirinden farklı olabilen hukuki fiil ve muamelelere dar ve sıkı hukuk kaidelerinden ziyade yumuşak ve elastiki olan ve muayyen hudutlar içinde hakime hareket serbestisi veren hukuk kaideleri kabul edilmelidir. Hadise ile en fazla irtibat halinde olan devlet kanununun tatbiki şeklinde en geniş bir tarzda ifade edilen görüş günümüzün ihtiyaçlarına en çok uyabilen görüştür. Bu görüşün Türk hukukuna da intibak ettirilmesinde bir mahzur yoktur. Bütün güçlük «en sıkı şekilde irtibat»ın tespitindedir ölçüsü ve olmalıdır. Bu hususda müelliflerin görüşlerinden yukarıda bahsetmiş bulunuyoruz. Yukarıdaki izahlarımızdan da anlaşılacağı üzere bu konuda bir fikir birliği mevcut değildir. Currie'nin devletlerin millî kanunlarını koymaktaki gaye ve siyasetini araştırılması ve devletin kendi siyasetlerini tahakkukunda bir menfaati olduğu zaman o kanunu tatbik etmesi şeklindeki görüşü, esas itibariyle *Lex Forin*in her hadisede tatbiki neticesini doğuracaktır. Çünkü devletin bir kanunu koymakta bir siyaseti olduğuna göre kendisi ile ilgili (şahsı veya ülke bakımından) her hadisede bu siyasetin tahakkukunda da menfaati olacaktır. Currienin de belirttiği gibi ancak yabancı kanun millî kanundan daha müsait bir hüküm ihtiva ettiği zaman bu menfaat tahakkuk etmiyecek ve yabancı kanununun tatbiki imkânı ortaya çıkacaktır. Bu durumun *Lex Fori* lehine konulmuş, ciddi bir imtiyaz olduğu açıktır. Menfaatlerin çatışması demek olan kanunlar ihtilâfı bu tür bir kaide ile adaleti tahakkuk etmekten uzaktır. Currie'nin bahis konusu 2 devletin menfaati çatıştığı ve her ikisinin de kendi

(31) Bkz. s. II, 2.

kanunlarını tatbikte menfaatleri olduğu durumlarda Lex Forinin tamamlayıcı bir kanun olarak işe müdahale edeceği hakkındaki görüşü aynı tenkitlerle karşı karşıyadır. Mahkemelerin Lex Forinin tamamlayıcı bir kanun olarak işe müdahale edeceği hakkındaki görüşü aynı tenkitlerle karşı karşıyadır. Mahkemelerin Lex Forinin tatbikini mümkün kılacak noktalar araması gerektiği ve yabancı kanunun tetkik edilmemesi hususunda haklı bir sebep olduğu zaman Lex Forinin tatbik edilmesi gerektiği kabul edilmekle beraber Currie ve Ehrenzweig teklif ettiği şekilde Lex Forinin birinci derecede tatbik edilecek bir kanun olarak ortaya çıkması kabul edilmemelidir. «Governmental Interest»lerin karşılaştırılması yolu ile Lex Fori'nin tatbiki New York mahkemesi tarafından Bobcoch Jackson kararında muvaffakiyetle tatbik edilmiştir. Çünkü hadisede 2 New York'lu arasındaki haksız fiilden doğan tazminat davasına, tazminat imkânını mahalli sigorta şirketlerini korumak gayesi ile men eden Ontario kanununun tatbikinde Ontarionun bir menfaati olmadığı halde New York kanununun 2 New Yorklu arasındaki davada tatbikinde kendi menfaati mevcuttur.

En ziyade irtibat halinin tespitinde devlet menfaatlerinin nazara alınması her hadisede bu kadar açık ve belli olamaz. Hatta çok defa yabancı kanunun gayesi ve bu gayenin tahakkuku ile erişmek istediği menfaat ve her zaman anlaşılabilir. Bu gerek taraflar gerekse hakim yönünden çok güç ve külfetli bir iştir. Kegel'in belirttiği hususi menfaatlerin uzlaştırılması yolu ile adaletin tahakkuku fikri kanaatimizce devlet menfaatlerinin karşılaştırılmasından daha isabetlidir.

Kanaatimizce en ziyade irtibat hali ilk olarak olayın doğuş ve oluşu ile aynı zamanda bu olay ve ilgili şahısların hakimiyetlerle olan münasebeti nazara alınarak tesbit edilir. Bu irtibatın tespitinde emniyet prensibinden uzaklaşmamalıdır. Verilecek karar tarafların o hukuki muamele ile beklediği neticeye uygun olmalıdır. Aynı zamanda tarafları kendi menfaatlerine uygun olan kanununun tatbiki için mahkeme aramağa sevk etmemelidir. Bir hukuki münasebete münasebetin mahiyetini nazara almadan şahıs, eşya, akit ile ilgili olan muhtelif bağlama noktalarına aynı derecede ehemmiyet vererek bağlama noktalarının gruplaştığı yer kanununu tatbik etmek, doktrini biraz aşırı şekilde tatbik etmektir. Meselâ akitten doğan bir davada tarafların tabiiyet ve ikametgâhları, akdin inikat veya icra yeri ile aynı derecede kuvvetli bir bağlama noktası değildir. Böyle

bir ihtilâfta tarafların tabiiyet ve ikametgâhı yan bağlama noktaları veya tamamlayıcı bağlama noktaları olabilir. Yine aynî haklardan doğan bir davada akdin inikat veya icra yeri, tarafların taabiyet ve ikametgâhları, malların muamele anında -Lex Rei Sitae- veya sonradan devamlı bulunma yerine nazaran yine tamamlayıcı bağlama noktası olabilir. En ziyade irtibat hali bu tür bir kategorileşme içinde mütalaa edilmelidir. Bu itibarla vasıflandırmanın tamamen red edilerek olayın mahiyeti ile hiçbir şekilde ilgili olmayan kanunları birinci derecede yetki tanımak kanaatimizce isabetli değildir. Ancak Türkün İsviçrede birbirine karşı ika ettiği haksız fiilden doğan tazminat davasına Türk hakimın Türk kanunu tatbik etmesi gibi hususi durumlarda bu kategorileşme ortadan kalkmış gözükmemektedir. Olay hususiyeti ile İsviçreden ziyade Türkiye ile daha ziyade ilgili görülmektedir. Davalı ve davacının Lex Forinin taabiyeinde olması, olayın Lex Loci delicti ile artık hiçbir ilgisinin kalmamış olması bağlama noktalarının Lex Fori de gruplaşmış olduğunu göstermektedir.